

Les repeticions de mots

Albert Jané

*Vine, vine, vine,
que el dolor se'n va,
brot de clavellina,
branca de lilà,
quina son més fina,
quin repòs més pla.*

(Josep M. de Sagarra, *Cançó nocturna*)

En un article publicat anteriorment en aquestes pàgines (LLENGUA NACIONAL, núm. 26, p. 26), comentàvem les possibilitats de duplicació, en una frase (és a dir, de contigüitat), d'una mateixa forma pronominal. I arribàvem a la conclusió que només la coincidència *els els* podia considerar-se vàlida i admissible d'una manera totalment indiscutible. És, d'altra banda, una solució gramatical ben establerta per les normes vigents actualment i que exemplificàvem en les construccions següents, en què la primera forma és la del datiu de tercera persona del plural (masculí o femení) i la segona és la de l'acusatiu de tercera persona del masculí plural:

- [1] Volia donar els documents a les secretàries però ja els els donaré demà.
[2] Si voleu que els clients rebin els catàlegs abans de Nadal els els heu d'enviar aquesta mateixa setmana.

En canvi, manifestàvem una reserva prudent quant a l'admissibilitat de la coincidència *hi hi* que podria tenir lloc en la construcció següent, en què el primer *hi* seria el datiu de tercera persona del singular (masculí o femení), que revesteix aquesta forma quan coincideix amb un pronom acusatiu de tercera persona, i el segon seria un complement locatiu o adverbial:

- [3] Si vol que li envii els documents a casa ja els hi hi enviaré.

Creiem que pot tenir interès, també, de considerar altres possibilitats de repetició o contigüitat, en una

mateixa construcció, de dues formes lèxiques idèntiques, encara que, tal com veurem, en un bon nombre dels casos que indiquem no es tracta pròpiament del mateix mot sinó de dos mots diferents, independents l'un de l'altre, els quals, però, revesteixen la mateixa forma. Cosa que vol dir, naturalment, endinsar-se decididament en el camp de les curiositats del llenguatge.

La perífrasi causativa

Potser el cas més interessant de repetició d'un mot és el de l'infinitiu *fer*. És a dir, el cas de l'aparició, en una mateixa frase, de dues formes contigües d'aquest infinitiu, el primer formant part d'una perífrasi verbal (temporal o modal), i la segona com a nucli d'una perífrasi causativa integrada en la primera. Els exemples següents il·lustren aquest cas:

- [4] Li van fer fer un paper d'estrassa.
[5] Ho volen fer fer per un amic.
[6] Encara que ho intentin no li podran fer fer el que ells volen.

Aquestes construccions són d'una bondat irreprotxable i no han d'originar cap mena de reserva ni de rebuig. Naturalment, tothom és lliure d'evitar-les si tant repugnen a la seva idea particular de l'estil.

Els mots *que, com, qui* i tot

Tres mots gramaticals, *que, com* i *qui*, considerant la multiplicitat de funcions sintàctiques que té cada un d'ells, poden originar coincidències com les que comentem. Podríem, potser, amb l'obligada reserva prudent, aventurar l'opinió que només

en el cas del tercer d'aquests mots, és a dir, *qui qui*, aquesta coincidència pot considerar-se admissible en algunes construccions.

Fabra, en la seva gramàtica pòstuma (p. 103), diu que quan el segon terme d'una comparació és una proposició introduïda amb la conjunció *que*, la intercalació de *no* o de *no pas* «evita l'encontre de dos *que*», raó per la qual afirma que no pot suprimir-se el *no*, cosa que equival a declarar que considera inadmissible la coincidència *que que*. Vet aquí els exemples amb què Fabra il·lustra aquest punt:

- [7] Més s'estima que ho llencis que no que m'ho donis (o que no pas que).
[8] És millor que te'n vagis que no que et trobi aquí (o que no pas que).

Fabra encara hi afegeix que una

altra manera d'evitar l'encontre de dos *que* és d'introduir el segon terme de la comparació amb la conjunció *si*. Ex.:

- [9] És millor que te'n vagis que si et trobava aquí.

Pel que fa a *com*, trobaríem la seva duplicació (l'encontre de dos *com*, tal com diria Fabra), en cons-

truccions de valor comparatiu en què el primer *com* seria el terme correlatiu de *tant* (és a dir, *tant... com*), i el segon, el primer terme del conjunt *com a*:

[10] I això ho dic tant com a president de l'entitat com com a simple ciutadà. (?)

Prudentment, hem assenyalat aquesta construcció amb un signe d'interrogació, perquè, encara que més aviat mereix el nostre rebuig, no arribem a tenir l'audàcia de condemnar-la en termes absoluts. Si nosaltres fóssim a escriure, canviariem el segon *com a* per *en tant que*, expressió usada prou habitualment amb el mateix valor:

[11] I això ho dic tant com a president de l'entitat com en tant que simple ciutadà.

Potser escau ací d'assenyalar que, des de fa un cert temps, és cada vegada més freqüent l'ús dels falsos termes correlatius *no tant... sinó* en lloc de *no tant... com*, innovació que no creiem pas que es pugui considerar admissible, però que té la particularitat que, en construccions similars a l'anterior, no origina la coincidència *com com*:

[12] *Ens va parlar no tant com a filòleg sinó com a simple lector.

En aquest cas, l'esmena d'aquesta construcció que considerem defectuosa, sense que comporti l'aparició del conjunt *com com*, té dues solucions (l'una ja indicada):

[13] Ens va parlar no tant com a filòleg com en tant que simple lector.

[14] Ens va parlar més aviat com a simple lector que no pas com a filòleg.

I no ens sabem estar de posar en relleu que construccions com [14], tan pròpies de la nostra expressió més genuïna i, doncs, tan recomanables, són avui injustament menystingudes o ignorades, talment com si no existissin.

Contràriament al que hem dit en els dos casos anteriors, no gosariem formular cap objecció a la coincidència *qui qui* que apareix en construccions com és ara la següent:

[15] Aquell confia en qui qui sap si el

trairà.

I la repetició, sense cap separació, del mot *tot* creiem que es podria legítimament admetre en el cas següent:

[16] En tinc tantes ganes, d'anar-hi, que hi aniria fins i tot tot sol.

Les preposicions

És un fet ben sabut que els conjunts *del del* i *dels dels*, originats per l'elisió d'un substantiu, són més o menys usuals:

[17] No parlava del seu fill sinó del del seu amic.

[18] Em responsabilitzo dels meus actes però no dels dels altres.

Des de fa un cert temps, és cada vegada més freqüent l'ús dels falsos termes correlatius *no tant... sinó*, en lloc de *no tant... com*, innovació que no creiem pas que es pugui considerar admissible, però que té la particularitat que no origina mai la coincidència *com*

En realitat, aquestes coincidències són fictícies, car encara que considerem *del* i *dels* com a unitats lèxiques, no són sinó la contracció d'una preposició i un article, i, de fet, els mots que coincideixen o entren en contacte són l'article *el* (o *els*) i la preposició *de*. Quan l'elisió d'un substantiu originaria realment la repetició d'una mateixa preposició, sense cap altre mot que separés les dues formes, es redueixen a una de sola:

[19] Es va equivocar i va dir de Girona en lloc de (de) Figueres (*això és: ... en lloc de dir de Figueres*).

Anàlogament, en construccions

amb una subordinada interrogativa indirecta, en què el verb de la principal i el de la subordinada exigissin la mateixa preposició, n'eliminaríem una:

[20] Es va oblidar de (de) qui depenia.

[21] Ara no em puc recordar de (de) què parlaven.

Pot ésser útil de comparar l'exemple [20] amb els dos següents, amb una sola preposició cada un d'ells, la del primer exigida pel verb de la principal (*oblidar-se de*) i la del segon pel verb de la subordinada (*dependre de*):

[22] Es va oblidar de qui ho havia de decidir.

[23] No sabia de qui depenia.

Cal convenir, però, que difícilment trobaríem cap més verb de règim preposicional, a més dels dels nostres exemples, del qual pogués dependre una subordinada interrogativa indirecta.

Encara que no és sinó un cas anecdòtic i, certament, una mica rebutjat, potser, després de rebutjar tantes duplicacions o repeticions de preposicions, podríem defensar l'admissibilitat de la coincidència *a a* en una construcció amb el verb *jugare* i parlant d'un joc imaginari que es digués, per exemple, *a la plaça venen melons*:

[24] Els nens jugaven a a la plaça venen melons i a si m'esquitxes et remullo.

La separació de la coma

La repetició de mots en frases intensives o reiteratives ja és un fet banal, amb casos o exemples innumbrables: *Vine, vine. Corre, corre. Fuig, fuig. Més, més. Calma, calma. Lentament, lentament*. En aquests casos, però, es pot dir que hi ha sempre, o gairebé sempre, una coma que separa les dues formes, o bé un guionet en aquells conjunts de formació expressiva que s'han lexicalitzat: *xano-xano, bitllo-bitllo*, etc.

Anàlogament, no deixariem mai de separar amb una coma les dues formes idèntiques de construccions com les següents:

[25] Què hi vols fer: quina mana, mana.

[26] Ell ho prova: si passa, passa.

[27] Aquí, quan plou, plou quinze dies seguits.

Els mots usats metalingüísticament

Amb un mot usat metalingüísticament, és a dir, usat per a descriure la llengua mateixa o, si es vol, com a exemple gramatical o de llenguatge, les coincidències o contigüitats que comentem poden ésser també molt nombroses, encara que, en aquests casos, cal escriure una de les dues formes (la que és usada metalingüísticament) en lletra cursiva o amb qualsevol altra diferenciació tipogràfica:

- [28] La paraula *paraula* consta de tres síl·labes.
- [29] El mot *mot* consta de tres lletres.
- [30] Tracta de les conjuncions *i* i *o*.
- [31] No sé si hi ha d'anar *i* o *o*.
- [32] Aquest *aquest* té un valor clarament pronominal.
- [33] Aquell va escriure *escriure* amb *a* final.
- [34] Aquesta frase és ambigua perquè *perquè* té alhora valor causal i final.
- [35] Aquest *no* no té valor negatiu.
- [36] Aquí no hi ha d'anar *però* sinó *sinó*.
- [37] Deia que era conjunció un *que* que era clarament relatiu.
- [38] Al pronom *hi* hi va dedicar tres lliçons.
- [39] Del pronom *en* en parlarem més endavant.

Els homònims

L'existència de mots homònims, és a dir, dels mots diferents que tenen una grafia idèntica, pot originar també un repertori vastíssim de construccions amb una forma lèxica repetida (si es vol, aparentment repetida):

- [40] Quan hagi tancat la porta porta la clau.
- [41] Li deu deu mil euros.
- [42] Deixa el sobre sobre la taula.
- [43] Qui allarga la passa passa de llarg.
- [44] El riu riu i la muntanya plora.
- [45] Que no fos a casa casa amb el que dius tu.
- [46] A la costa costa de trobar-hi lloc durant els mesos d'estiu.
- [47] Aquest pot pot anar al foc.
- [48] No dura dura ni un minut: s'estova de seguida.
- [49] Estic impacient: trobo que la tarda tarda a venir.
- [50] Quin vol vol agafar?
- [51] La meva llima llima més que la teva.
- [52] Tornarà en si si deixeu que pugui respirar.
- [53] Hem de pensar en en Daniel.
- [54] *Vers* rima amb *pervers* i *rima* rima amb *prima*.

En el darrer exemple, una de les formes homònimes coincidents hi és, a més, usada també metalingüísticament.

Com se sap, la forma *cap* és alhora substantiu (amb una gran multiplicitat de significats), indefinit, preposició i la tercera persona del singular del present d'indicatiu del verb *cabre*. Aquests quatre valors diferents de *cap* originen fins a sis combinacions binàries, cada una de les quals pot tenir un ús real en la llengua:

- [55] No el va voler admetre cap cap de colla (indefinit i nom).
- [56] Estireu els braços cap endavant i el cap cap endarrere (nom i preposició).
- [57] És un animal tan petit que el seu cap

- cap en un didal (nom i forma verbal).
- [58] N'hi ha molts que van cap a la dreta i cap cap a l'esquerra (indefinit i preposició).
- [59] Aquest cistell és massa petit: segur que no n'hi cap cap (forma verbal i indefinit).
- [60] Que si hi cap? Cap amunt, no: hi cap cap avall (verb i preposició).

De fet, com ja és prou sabut, l'indefinit *cap* i la preposició *cap* provenen del substantiu *cap*. Són, ben mirat, el mateix mot, que ha adquirit valors gramaticals diferents. Això ens permetria de dir que *cap* és un mot polisèmic, que té com a homònim la forma verbal *cap*, del verb *cabre*. En els exemples amb què cloem aquest breu treball, tenim també mots polisèmics, és a dir, no simplement unes formes gràficament (i fonèticament) coincidents, sinó uns mots únics amb significats diferents:

- [61] Va ploure amb força força.
- [62] El doctor Curell sempre deia que hi ha pacients pacients i pacients impacients.◆

